

מדריך התערבות באירועי פגיעה מינית

every **child** matters

מאת: שיפרה קלמנוביץ, דר' דפנה קציר גולדנבום ואסתי קליין

תודות:

חוברת זו היא פרי של שנות עמידה בחזית העשייה, המחשבה והניסיון המצטבר במרכז למיניות בריאה ולטיפול בפגיעות מיניות בשפ"ח ירושלים. היא מאגדת בתוכה תובנות ומקורות כתובים שנשזרו לאורך שנים של עבודה מסורה.

תודה מעומק הלב למיכל מט על קריאה רגישה והתייחסות לשוניית ומקצועית למסמך בתחילת הדרך.

המון תודות מעומק הלב לאבישי לוי על עבודת העריכה המקצועית שהעניקה לחוברת את צורתה הסופית ולאפרת שרבני על עבודת ההגהה המושקעת והרצינית;

ולכל חברי וחברות המרכז לאורך השנים -
השותפות שלכם היא שהפכה את הידע הזה למציאות.

תוכן עניינים

1	הכוונה לפסיכולוגים -	
02	התערבות סביב חשיפה או חשד לפגיעה מינית	
03	פגיעה מינית בתוך המשפחה	
05	פגיעה מינית מחוץ למשפחה	
05	על ידי "אחראים" לילד	
06	על ידי "לא אחראים" לילד	
06	פגיעה מינית בין קטינים	
07	פגיעה מינית בתוך מסגרת חינוכית	
2	נהלים להתמודדות של בית ספר עם אירוע המחייב דיווח	
10	פגיעה מינית בין תלמידים	
3	מידע כללי	
15		
4	מתווה לפסיכולוג החינוכי בהתמודדות עם אירוע של פגיעה מינית בין תלמידים	
17	דיאגרמה	
5	סיכום המתווה	
19		
6	ביבליוגרפיה וסינמתוגרפיה	
21		
7	נספח 1 - הגדרה חוקית של עברות מין	
25		
8	נספח 2 - השאלה הישירה	
26		

1

התערבות סביב חשיפה או חשד לפגיעה מינית

יש להתייחס למקרה של פגיעה מינית כאירוע הדורש חשיבה מיידית והתערבות מהירה. התייחסות זו מעבירה מסר ברור למערכת שיש צורך בעצירת השיגרה. העצירה תאפשר בירור פרטים, עיבוד רגשי, חשיבה ותכנון התערבות. תהליך זה ימנע התערבויות פזיזות. מסמך זה נכתב בכדי לתת הכוונה כללית, ואינו מהווה תחליף להתייעצות, שיתוף, חשיבה והפעלת שיקולי דעת בכל מקרה לגופו. מומלץ לפנות למדריך, מנהל צוות או מומחים בתחום של פגיעות מיניות להתייעצות. חשוב תיעוד מסודר לכל התערבות פסיכולוגית שנעשתה (כולל שיחות טלפון, התייעצויות עם גורמים שונים, פגישות ועוד...)

גילוי האירוע

בקבלת פנייה יש צורך בבירור הפרטים הבאים:

• המעורבים באירוע

נפגע/ים, פוגע/ים, מעגלים מעורבים באירוע (למשל, ילדים עדים, צוות חינוכי שידע או חושד, הורים, בני משפחה וכד').

• אופי האירוע

בשלב הראשון של הבירור נעשית הבחנה בין פגיעה, התנהגות מינית לא מותאמת, הטרדה או התנהגות טבעית או נורמטיבית. מבררים עוד פרטים ראשוניים למשל, אם הפגיעה הייתה חד פעמית או מתמשכת.

• מיקום

מקום בו התרחש האירוע - בתוך מסגרת חינוכית, משפחתית או אחרת. לאחר איסוף המידע נשקול התערבות חינוכית, משמעתית, טיפולית ו/או חוקית. בבניית ההתערבות ניקח בחשבון טיפול מתאים ומותאם לכל המעורבים באירוע.

פגיעה מינית בתוך המשפחה

חובת דיווח מתקיימת כאשר יש יסוד סביר לחשוב כי קטין עבר תקיפה או התעללות מינית על ידי הורה או בן משפחה (לדוגמא: אחים, סבים ודודים, מעל או מתחת לגיל 18).

במקרים של חשד לפגיעה

(בעקבות התנהגות, או כשמישהו אחר מספר על פגיעה בילד)
חובה להתייעץ עם עובד סוציאלי לחוק הנוער במקום מגורי הקטין. ניתן להתייעץ עם פסיכולוגים מומחים לתחום בשפ"ח ולשקול חשיבה משותפת עם מדריכי שפ"י (יועצות) מהיחידה למיניות ומניעת פגיעה מינית.

- יש לאסוף מידע על הילד מהצוות החינוכי המקורב אליו, אודות תפקודו בתחומים שונים, התנהגותו, מצבו הרגשי וכד'...

- שיחה עם הילד: מטרת השיחה היא לשמוע על האירוע וגם לתת תמיכה והכלה. רצוי שהשיחה תתקיים על ידי איש מקצוע **שמוכר** לילד, לאחר שעבר **הדרכה** לגבי האופן בו יש לעשות זאת. יש להזמין את הילד ולשאול אותו **שאלות פתוחות** סביב מצבו הרגשי והכללי **מבלי לתחקר אותו** (ראה נספח 2, הנחיות לשאלה הישירה).

בכל מקרה: אין לשאול שאלות מדריכות, אין להציע אופציות לתרחישים שונים שאירעו וחשוב לנקוט באינטראקציה תומכת, מכילה ומרגיעה.

במקרים של דיווח ישיר של הילד על פגיעה בו:

חובה לדווח בכתב לעובדת סוציאלית לחוק הנוער במקום מגורי הילד. מומלץ לשוחח ולהתייעץ עם עובדת סוציאלית לחוק הנוער לפני או במקביל לדיווח.

אין לשתף את ההורים בדברים שנאמרו על ידי הילד או בהחלטה לדווח לעובדת סוציאלית לחוק הנוער.

יש לשמור על קשר תמיכתי עם הילד - לחזק אותו על כך שסיפר ולשתף אותו בכך שפונים למישהו (עובד סוציאלי) שיעזור לו. אין להבטיח סודיות.

עובד סוציאלי לחוק הנוער ישתף את הצוות הרלוונטי במסגרת המדווחת לגבי המשך פעולתו וינחה אותו כיצד לנהוג עם הילד ועם הוריו באם יפנו למסגרת.

חשוב לשמור על קשר עם העובדת הסוציאלית לחוק הנוער להתייעצות הדדית, על מנת לאפשר לאנשי הצוות לתמוך, להחזיק ולהכיל את הילד בתקופת החשיפה ולאחר מכן.

יש לזכור כי **שלב החשיפה** עלול להיות טראומטי עבור הילד ומשפחתו, וישנה חשיבות רבה לעבוד בשיתוף פעולה עם הרווחה על מנת למנוע נזק נוסף.

פגיעה מינית מחוץ למשפחה

חובת דיווח על פי חוק מתקיימת כאשר יש יסוד סביר לחשוב כי הקטין נפגע על ידי אחראי עליו.

פגיעה מינית בילד על ידי "אחראים"

אחראי: כל בעל תפקיד שבמסגרת תפקידו קיימים בינו לבין הקטין יחסי תלות או מרות, או נתפס על ידי הקטין כבעל סמכות, בין אם האחראי קטין או בגיר. (לדוגמא: כל מי שאחראי על קטין במסגרות חינוך וטיפול פורמאליות ובלתי פורמאליות - כולל מדריך בתנועת נוער, בייביסיטר וכד').

- שיחה עם הילד: מטרת השיחה היא לשמוע על האירוע וגם לתת תמיכה והכלה. רצוי על ידי איש מקצוע **שמוכר** לילד, לאחר שעבר **הדרכה** לגבי האופן בו יש לעשות זאת. יש להזמין את הילד ולשאול אותו שאלות פתוחות סביב מצבו הרגשי והכללי מבלי לתחקר אותו (ראה נספח 2, מתווה לשאלה הישירה).

בכל מקרה: אין לשאול שאלות מדריכות, אין להציע אופציות לתרחישים שונים שאירעו, חשוב לנקוט באינטראקציה תומכת, מכילה ומרגיעה ואין להבטיח סודיות

יידוע הורי הקטין הנפגע יעשה בידיעתו של הקטין. במידה והקטין מתנגד ליידוע הוריו בפגיעה, גם לאחר בירור ומאמצים לשכנע אותו, יש להתיעץ עם עובדת סוציאלית לחוק הנוער ולשתף אותה בחשיבה על כיוונים טיפוליים שנעשים על-מנת לעזור לילד לשתף את הוריו. במפגש עם ההורים, יש ליידע אותם גם על חובת הדיווח ובהקשר זה, על קיומו של מרכז הגנה ועל דרכי הפנייה אליו.

על פי חוק לא קיימת חובת דיווח בגין פגיעה מינית של מבוגר "לא אחראי" בקטין. יחד עם זאת, על פי נוהל של משרד החינוך, חייבים אנשי חינוך לדווח לעובדת סוציאלית לחוק הנוער על כל פגיעה מינית בקטין.

• פגיעה על ידי מבוגר:

כדאי לשתף את העובדת הסוציאלית לחוק הנוער בתהליכים הנעשים במסגרת החינוכית עם הילד הנפגע ועם הוריו ולהמשיך בהתייעצות הדדית ועבודה בשיתוף פעולה במידת הצורך. חובת הדיווח על פי נוהל **אינה גוברת על חובת החיסיון המקצועי של אנשי מקצוע המחויבים בחיסיון כזה** (פסיכולוגים, עובדים סוציאליים). כלומר, כאשר המידע אודות אירוע הפגיעה נמסר לאיש המקצוע על ידי הנפגע או על ידי הפוגע במסגרת טיפול, לא ניתן לדווח עליו אלא בהסכמתו.

• פגיעה על ידי ילד:

במקרה שתלמיד בית הספר עובר פגיעה מינית מחוץ למסגרת החינוכית, על ידי תלמיד הלומד באותו בית ספר או על ידי תלמיד הלומד בבית ספר אחר, יזמין היועץ או הפסיכולוג את הוריו של הנפגע וידווח להם על הפגיעה. בפגישה זו יקבלו הורי התלמיד הנפגע תמיכה והכוונה לגבי התנהלות עם ילדם ותמיכה לה הוא זקוק מהם. בנוסף, יעודכנו ההורים לגבי זכותם להגיש תלונה במשטרה או במרכז הגנה. בית הספר ישתף את ההורים בהיערכותו לתמיכה רגשית בתלמיד ויסייע בהפניית התלמיד והוריו לגורמים המטפלים בקהילה. התרשמה מערכת בית הספר כי התלמיד הנפגע אינו מטופל כהלכה, צוות בית הספר ידווח לעובדת סוציאלית לחוק הנוער, שתטפל בנושא על פי חוק הנוער (חוק הנוער - טיפול והשגחה; 1960). במקרה שהפוגע הוא תלמיד בית הספר, והמנהל נוכח כי לא הוגשה תלונה אודותיו וכי הוא מסכן את זולתו, המנהל ידווח על כך ללשכת הרווחה או למשטרה. לגבי תלמיד מתחת לגיל 12, ייעשה הדיווח לעובדת סוציאלית לחוק הנוער או למרכז הגנה. פרט לעניין הדיווח, יטופל אירוע של פגיעה מינית שהתרחשה בין תלמידים מחוץ למסגרת בית הספר, כאילו הוא התרחש בין כותלי בית הספר. מנהל המסגרת, יחד עם אנשי צוות טיפוליים, ישקול התערבות חינוכית, משמעתית, טיפולית ו/או חוקית. בבניית ההתערבות ילקח בחשבון טיפול מתאים ומותאם לכל המעורבים באירוע.

פגיעה מינית בתוך מסגרת חינוכית

חובת דיווח מתקיימת כאשר מתרחשת פגיעה מינית בקטינים במסגרת החינוכית.

מסגרת חינוכית תיחשב כל פעילות מוסדית או בית ספרית הנערכת בתוך מבנה בית הספר או מחוצה לו (טיול, ביקור במופע וכד'). "(העברה) נעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת, עבירת מין ... חובה על מנהל או על איש צוות במקום לדווח על כך בהקדם האפשרי לעו"ס לחוק נוער או למשטרה. העובר על הוראה זו דינו מאסר שישה חודשים." (חוק עונשין [תיקון מספר 26] התש"ן - 1989 - סעיף 368 ד' [ד]).

חובת הדיווח על פי חוק זה גוברת על חובת החיסיון המקצועי של אנשי מקצוע המחויבים בחיסיון כזה. הדיווח חיוני לשם הפסקת הפגיעה וההגנה על קורבנות פוטנציאליים, והוא משמש שלב ראשון בתהליך שיקומי של הילד עם התנהגות מינית פוגעת.

פנייה לעובדת סוציאלית לחוק הנוער לשם אי העברת הדיווח למשטרה:

במקרה של מעשה מגונה בעל אופי "קל" (נגיעה, צביטה, נשיקה או התערטלות חלקית - כשההתנהגויות הן חד פעמיות) על מנהל בית הספר, או מישוהו מטעמו, לדווח מיד לעובדת סוציאלית לחוק הנוער - מומלץ לשוחח איתה לפני הדיווח בכתב.

מנהל בית הספר ישלח מכתב לעובדת סוציאלית לחוק הנוער (בהקדם האפשרי, ולא יאוחר מ- 15 יום ממועד האירוע) ובו יתאר את ההתערבות במקרה באמצעים חינוכיים, משמעתיים וטיפוליים.

המנהל יבקש לשקול המלצה למשטרה **שלא** לפעול באירוע הנידון.

לאור הטיפול במסגרת בית הספר יוכל העו"ס לחוק הנוער לשקול המלצה מסוג זה למשטרה.

אופן הדיווח:

המדווח יתעד לעצמו בכתב את פעולותיו הקשורות לדיווח: מועד הדיווח, מי קיבל אותו ואופן הדיווח; זאת כדי למנוע אי הבנות בכל הקשור לפרטים אלה. הדיווח חיוני לצורך **הגנה וטיפול** בקטין עם התנהגות מינית פוגעת או בקטינים שנפגעו או בהגנה על אלו שעלולים להיפגע.

מתחת לגיל האחריות הפלילית - **גיל 12** - התנהגות מינית פוגעת של ילדים אינה בת עונשין, ובכל זאת חייבת דיווח. במקרה זה, הדיווח יהיה לעובדת סוציאלית לחוק הנוער או למרכז הגנה.

כלי עזר נוספים שיסייעו בהגדרת המקרים שנדרש בהם דיווח וטיפול לפי החוק:

- **שלושת המבחנים מתוך חוזר מנכ"ל 1999** (ראה ביבליוגרפיה סעיף 7).
- שלושת ה"מבחנים" יכולים להתקיים כולם או חלקם.

שלושת המבחנים בחוזר מנכ"ל - 1999

כפייה	הסכמה	שוויון
מבחן הכפייה בוחן את הלחץ הגלוי או הסמוי שמופעל על הנפגע: • הצעת שוחד ממשי, חברתי או רגשי • איומים או הפחדות פיזיות או רגשיות • יחסי כוח וסמכות • אם יש כפייה פזית או אלימות, זה יותר ברור, אך חשוב לשים לב גם לסוגי כפייה אחרים שצויינו.	יש לברר האם קיימות: • הבנת משמעות המעשה • ידיעת נורמות מודעות לתוצאות מסוגלות מנטלית להביע הסכמה במקביל יש לברר: • האם הסכמה או סירוב מכובדים באותה מידה? • האם המעשה נעשה מתוך רצון חופשי?	בירור הבדלים: • בגיל • בממדים הפיזיים • בהתפתחות - קוגניטיבית ונפשית • במספר המעורבים • במעמד חברתי - למשל ילד חזק ומקובל מול ילד דחוי

* נושא ההסכמה מאד לא פשוט, גם מבחינה משפטית.

מבחינה חוקית: בעילת קטינה מתחת לגיל 14 ומעשה סדום בקטין עד גיל 18, גם אם נעשו בהסכמה, מוגדרים כעבירות ולכן מייבים בדיווח.

* **שלושת המאפיינים יכולים להתקיים כולם או חלק מהם, על מנת לקבוע כי ההתנהגות מהווה פגיעה.**

* **להתערבות בפגיעה מינית בתוך מסגרת חינוכית, או בין ילדים, מומלץ להסתכל בחוזר מנכ"ל מאוקטובר 1999 (ראה קישור בביבליוגרפיה סעיף 7).**

2

נהלים להתמודדות מערכת חינוכית עם אירוע פגיעה מינית בין ילדים

חשוב לזכור:

כאשר נחשפת פגיעה מינית יש לפנות זמן באותו היום ולהפעיל חשיבה ושיקולי דעת רלוונטיים להתערבות יעילה. לשם כך, יש לקיים מיידית ישיבת צוות בית ספרית - רצוי עם מנהל, יועץ ופסיכולוג בית הספר. ההתערבות צריכה להעביר מסר ברור של הוקעת ההתנהגות הפוגעת.

התעלמות והימנעות מטיפול עלולות לשרר שפגיעה מינית היא לגיטימית. ההתערבות הינה תמיד חינוכית, לעיתים טיפולית ולעיתים חוקית.

בכל התערבות באירוע של פגיעה מינית יש לקיים את הכללים הבאים:

1. לדאוג להפסקה מיידית של הפגיעה.
2. לשקול על פי צורך, הפרדה בין ה"פוגע" לנפגע (מדובר בהרחקת הילד עם התנהגות מינית פוגעת).
3. לטפל בנפגע.
4. לטפל בילד עם התנהגות מינית פוגעת.
5. לדווח לעוס"ת לחוק הנוער.
6. להבטיח את פרטיותם של המעורבים.
7. להתייחס באופן מערכתי למעגלים השונים על פי הצורך: ביתה, שכבה, מורים והורים.
8. להבטיח מוגנות לכלל תלמידי בית הספר.

יידוע המנהל, המפקח והצוות הבין מקצועי:

בכל מקרה של פגיעה בעלת אופי מיני או חשד לפגיעה כזו, יש לדווח למנהל בית הספר. על המנהל ליידע את היועץ ואת פסיכולוג בית הספר. כמו כן, עליו ליידע את הפיקוח ואת היועץ הבכיר.

מומלץ שפסיכולוג בית הספר יידע את הממונים עליו ויתיעץ עם מומחי תחום.

איש הצוות שבפניו נחשף האירוע ישוחח עם התלמיד הנפגע או עם מי שדיווח על האירוע (בהכוונת היועץ או הפסיכולוג).
כאשר יש צורך לשוחח עם יותר מתלמיד אחד, חשוב לעשות זאת עם כל תלמיד בנפרד ולקבל מידע ראשוני אודות הפגיעה.

יידוע הורי התלמיד הנפגע:

לאחר בירור פרטי המקרה יש ליידע את הורי התלמיד הנפגע - אלא אם יש שיקולים שלא לעשות כך (התנגדות מצד התלמיד, חשש שהוא יינזק וכד'). במקרים אלה, יש להיוועץ עם עו"ס לחוק הנוער ולשתף אותה במהלכים שעושים בכדי לעזור לילד לשתף את הוריו.

יידוע הורי התלמיד הנפגע ייעשה על ידי יועץ בית הספר או הפסיכולוג - רצוי בנוכחות מנהל בית הספר או בידעתו. בפגישה זו יקבלו ההורים מענה, תמיכה ומקום לתגובות הרגשיות שעולות אצלם. צוות בית הספר ישתף אותם במערך התמיכה הרגשית בתלמיד ובאופן הטיפול באירוע.

ההורים יעודכנו בדבר חובת הדיווח למרכז הגנה, לעו"ס לחוק הנוער או למשטרה. כמו כן, יעודכנו בדבר זכותם להגיש תלונה במשטרה.

שיחה עם הורים ששומעים שילדם נפגע מינית הינה קשה מאד ועל הפסיכולוג להכין את הצוות לתגובות עוצמתיות שלעיתים מציפות את הורי הילד. תגובות של בהלה, כעס והאשמה הן חלק מהתגובות הצפויות כמו גם עצב, רגשות אשם, הכחשה וכו'.

הכלת הצוות את טווח התגובות הרגשיות תאפשר להורים ואת הפניות הרגשיות והתגובה המותאמת לילדם, לרבות התייחסויות טיפוליות תואמות.

דיווח:

כאשר ידוע על פגיעה מינית של תלמיד בתלמיד או כאשר יש חשד לפגיעה כזאת, חובה על פי חוק או על פי נוהל לדווח מיידית על האירוע למרכז הגנה, לעו"ס לחוק נוער או למשטרה. הדיווח ייעשה בהתאם לעולה בדיון בישיבת צוות בית הספר, תוך התייעצות וחשיבה משותפת עם מרכז הגנה או עו"ס לחוק הנוער.

חובת הדיווח על פי חוק:

ככלל, חובת הדיווח של המנהל או של איש הצוות על פי החוק היא למרכז הגנה, לעו"ס לחוק הנוער או למשטרה. הדיווח למרכז הגנה או לעו"ס לחוק הנוער מאפשר התערבות טיפולית בקטין הנפגע ובדיקת התערבות טיפולית מתאימה עבור הקטין עם התנהגות מינית פוגעת. חובת הדיווח על פי חוק גוברת על חובת החיסיון המקצועי של אנשי מקצוע המחויבים בחיסיון כזה (למשל, פסיכולוגים ועובדים סוציאליים).

חובת הדיווח על פי נוהל - לצוות חינוכי בלבד:

נוהל זה מוסיף חובת דיווח לגבי עבירות נוספות מעבר לאלה הקבועות בחוק - פגיעה מינית בין תלמידים שלא במסגרת החינוכית.

חובת הדיווח על פי נוהל זה אינה גוברת על חובת החיסיון המקצועי של אנשי מקצוע המחויבים בחיסיון כזה (למשל, פסיכולוגים ועובדים סוציאליים).

כאשר המידע אודות אירוע הפגיעה נמסר לפסיכולוג במסגרת טיפול, על ידי הנפגע או על ידי הפוגע, **לא ניתן לדווח עליו אלא בהסכמתם.**

בכל מקרה של פגיעה מינית בין ילדים נדרשת התערבות מערכתית ללא קשר לחובת הדיווח. חשוב להדגיש שבהתייחסות לאירועים אלו נדרשת עצירה לחשיבה, להפעלת שיקולי דעת והתערבות מהירה יחסית.

יש לדווח לממונים ולהתייעץ עם גורמים רלוונטיים:

- המנהל מדווח למפקח.
- הפסיכולוג מתייעץ עם מומחים לתחום, מנהל הצוות או מדריך.
- יועץ מדווח ליועץ בכיר וכדאי שיתיעץ עם מדריכת שפ"י (מהיחידה למיניות ומניעת פגיעה מינית).

שיחה עם הילד החשוד בהתנהגות מינית לא מותאמת או פוגעת:

יש להזמין את הילד החשוד כפוגע **ולשאול גם אותו** "מה קרה?" חשוב לבדוק את מצבו הרגשי ולזכור שגם הוא במצוקה ושדרך מעשיו הוא גילה התנהגות מינית לא מותאמת ואולי מדאיגה, אך גם הוא זקוק לתמיכה ולהחזקה בתוך המערכת. מומלץ לשוחח עם הילד לאחר התייעצות עם עו"ס לחוק הנוער.

הדיבור עם הילד יעשה מבלי לתחקר ולהיכנס לפרטים, מבלי לחשוף מה נאמר על ידי הילד הנפגע (או אחרים!) **ומבלי לעמת** ביניהם.

יידוע הורי התלמיד החשוד בהתנהגות מינית לא מותאמת או פוגעת:

היועץ או הפסיכולוג החינוכי ומנהל ביה"ס (רצוי מאד) יידעו את הורי התלמיד **בתיאום מראש עם העו"ס לחוק הנוער או עם המשטרה**. מפגש זה יתקיים מהר ככל האפשר כיוון שיש להפעיל שיקולי דעת משמעותיים ולדאוג לביטחון הילד הנפגע, הילד הפוגע ולביטחון שאר התלמידים.

יידוע ההורים יעשה בנוכחות התלמיד החשוד כפוגע או שישתתף בחלק מהמפגש בהתאם לשיקולי אנשי המקצוע. יש לשתפם בחשד שילדם היה מעורב בפגיעה מינית וכי הייתה פנייה לעו"ס לחוק הנוער או למרכז הגנה.

- יש לקחת בחשבון שיקולים של טובת התלמיד ושל אי פגיעה בתהליך החקירה.
- יש לשמור על ערנות למצבו הרגשי של התלמיד החשוד בפגיעה.
- יש להעביר מסר ברור לתלמיד החשוד בפגיעה ולהוריו שהתנהגותו אינה מקובלת בבית הספר או בכלל בחברה, אך בית הספר אחראי לו ויעזור לו לקבל את הטיפול המתאים.
- חשוב ביותר לעזור להורים להעביר לתלמיד מסר דומה, של אי קבלת התנהגותו **לצד התייחסות לצרכיו הרגשיים** דרך החזקה, שמירה ותמיכה רבה בו בתקופה זו.
- **אם קיים חשש לשלומו של הילד יש להתייעץ מיידית עם עו"ס לחוק הנוער.**

הקמת צוות טיפול - וועדה בין מקצועית:

באחריות בית הספר להקים וועדה בין מקצועית לטיפול בכל אירוע של פגיעה מינית המחייבת דיווח.

מומלץ שהוועדה תכלול את הגורמים הבאים:

היועץ הבכיר - מרכז את הוועדה

- מפקח בית הספר
- מנהל בית הספר
- יועץ בית הספר
- פסיכולוג בית הספר
- אנשי הצוות המעורבים והרלוונטיים למקרה
- מנהל מחלקת החינוך ברשות המקומית
- מדריך שפ"י מהיחידה למניעת פגיעות מיניות
- עו"ס לחוק הנוער

היועץ הבכיר ומפקח בית הספר ישתתפו בוועדה בכל הרכב שהוא ומספר המשתתפים יושפע מחומרת האירוע.

מטרת הוועדה היא להחליט לגבי המשך הטיפול על פי הנהלים ובהתאם לחוק.

- בוועדה זו ישקלו התערבויות מערכתיות בהתאם למעגלים המעורבים באירוע באופן ישיר או עקיף - הילד הנפגע, הילד עם התנהגות מינית פוגעת, צוות בית הספר, התלמידים וההורים. כל התערבות צריכה להיות מותאמת לאופי בית הספר, למשאבים וליכולות של הצוות על מנת שההחלטות תהיינה מיושמות.
- הוועדה תדון בטיפול המתאים ובתמיכה הנדרשת לילדים המעורבים ולהוריהם.
- יישקל הצורך בהפרדה בין הילד עם התנהגות מינית פוגעת לבין הילד הנפגע, בהתאם לתחושת המוגנות של הנפגע ועל פי הנסיבות והשיקולים המערכתיים הקיימים (לדוגמא, רמת התמיכה החברתית שהילד עם התנהגות מינית פוגעת מקבל מסביבתו מול דחיית הילד הנפגע - פחד של הנפגע מהפוגע וכד').
- כדאי להחליט על case manager (אחראי מקרה) שיעקוב אחר יישום ההתערבויות ויקבע המשך מעקב בית ספרי בהתאם להתפתחויות.

לאחר הוועדה יתקיימו:

מפגש המנהל עם התלמיד הנפגע ועם הוריו:

מנהל בית הספר ייפגש לפחות פעם אחת לשיחה עם התלמיד הנפגע ועם הוריו על מנת להעביר מסר של תמיכה בתלמיד והגנה עליו.

מפגש המנהל עם התלמיד עם התנהגות מינית פוגעת ועם הוריו:

מנהל בית הספר ייפגש לפחות פעם אחת לשיחה עם התלמיד עם התנהגות מינית פוגעת ועם הוריו על מנת להעביר להם את המסר שההתנהגות הפוגעת היא מחוץ לחוק ולנורמות ההתנהגות המקובלות וכי יש צורך לטפל בהתנהגות זו כדי להפסיקה. כמו כן, יש לומר לתלמיד עם התנהגות מינית פוגעת כי אף שהתנהגותו אינה מקובלת בשום אופן, בית הספר רואה את עצמו אחראי לו ויעזור לו ככל האפשר.

שמירה על סודיות

יש לשמור על פרטיותם של הנפגע

ושל הילד עם התנהגות מינית לא מותאמת או פוגעת

לכל אורך הטיפול באירוע!

3 מידע כללי

מרכז הגנה:

הינו מרכז רב מקצועי לאבחון והערכה של קטינים עד גיל 18 אשר עברו התעללות פיזית, מינית, נפשית והזנחה קשה.

מטרת המרכז: ריכוז החקירה, אבחון וקבלת ההחלטות במתחם אחד על מנת להקל על הקטין והוריו ביישום התהליך.

ילדים עם התנהגות מינית פוגעת יכולים להחקר במרכז הגנה עד גיל 12.

הגילאים 12-14 ייחקרו בחקירת ילדים, אך לא במרכז הגנה.

חקירת קטין נפגע במרכז הגנה תלויה בהסכמת הוריו ובשיתוף הפעולה שלהם.

הפניה למרכז ההגנה נעשית כאשר מדובר בפגיעה מחוץ למשפחה או במקרים שבהם הורה לא פוגע מביא את הילד למרכז (למשל, במקרה של פגיעה בין אחים וכד').

נהלי חקירת ילדים ונוער - חקירה תעשה על ידי חוקר ילדים (ע.ס) או חוקר נוער:

- ילדים מתחת לגיל האחריות הפלילית - **גיל 12** - אינם ברי עונשין.
- **קטינים מתחת לגיל 14:** ייחקרו על ידי חוקר ילדים, ביידוע הוריהם ובהסכמתם. במקרה שיש חשד שהפגיעה בוצעה בתוך המשפחה, חוקר הילדים רשאי לבצע את חקירת התלמיד הנפגע במסגרת החינוכית שבה הוא לומד, לאחר תיאום מראש עם מנהל המוסד החינוכי או עם הגננת. דיווח להורים, לאחר החקירה, יעשה על ידי עובדת סוציאלית לחוק הנוער.
- **קטינים מעל גיל 14:** ייחקרו על ידי חוקר נוער של המשטרה המיומן בכך. ככלל, על המשטרה ליידע את ההורים, אולם בנסיבות מיוחדות, על פי שיקול הדעת של חוקר הנוער, המשטרה רשאית לחקור תלמידים גם ללא יידוע הוריהם.
- לעתים יש חשיבות לבצע את החקירה בבית הספר, בשל הסמיכות לאירוע או בשל הצורך לאסוף ראיות ולגבות עדויות במקום. במקרים אלה המשטרה רשאית לבצע חקירה במוסד החינוכי לאחר תיאום מראש עם מנהל בית הספר. יידוע הורי התלמיד הנחקר במקרה זה ייעשה במקביל על ידי המשטרה ועל ידי מנהל בית הספר. במקרים יוצאים מן הכלל רשאי חוקר הנוער להורות למנהל שלא לדווח בשלב זה להורי התלמיד הנחקר, משיקולים של טובת החקירה. חוקר הנוער רשאי להיכנס לשטח בית הספר לצורך חקירה בהתאם לשיקול דעתו וללא יידוע מנהל בית הספר. על מנהל בית הספר לאפשר כניסה זו.

במהלך התערבות בפגיעה בקטין, ניתן להפנות את הקטין ומשפחתו לטיפול המתאים לאופי הפגיעה והמשפחה ולמצבו הרגשי של הילד הנפגע. מרכז הגנה ולשכת הרווחה הרלוונטית (רצוי בשיתוף פסיכולוג בית הספר) יעזרו בתהליך ההפנייה לטיפול.

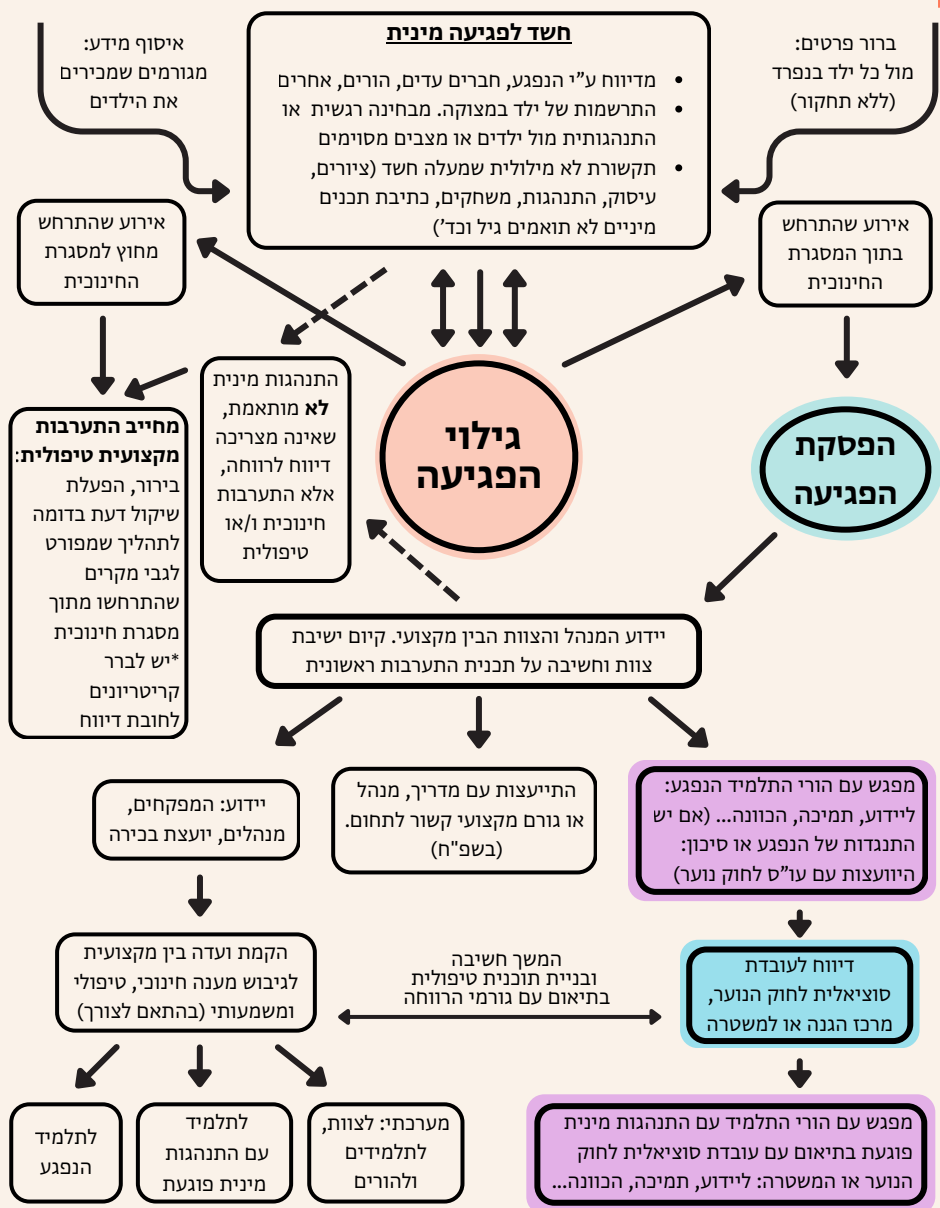
כל קטין שנפגע או שהייתה לו התנהגות מינית לא מותאמת זכאי לטיפול מטעם המדינה.

במקרה של התלבטות בנושא דיווח או התנהלות ניתן להתייעץ עם הגורמים הבאים:

- איש מקצוע ממרכז הגנה.
- עובדת סוציאלית לחוק הנוער.
- נציגי שפ"י ביחידה למיניות ומניעת פגיעה מינית בילדים.
- פסיכולוג מומחה לנושא של פגיעות מיניות- נציג מהמרכז למיניות בריאה ופגיעות מיניות (שפ"ח ירושלים).
- קצין נוער בתחנת המשטרה באזור.
- היעוץ המשפטי של משרד החינוך.

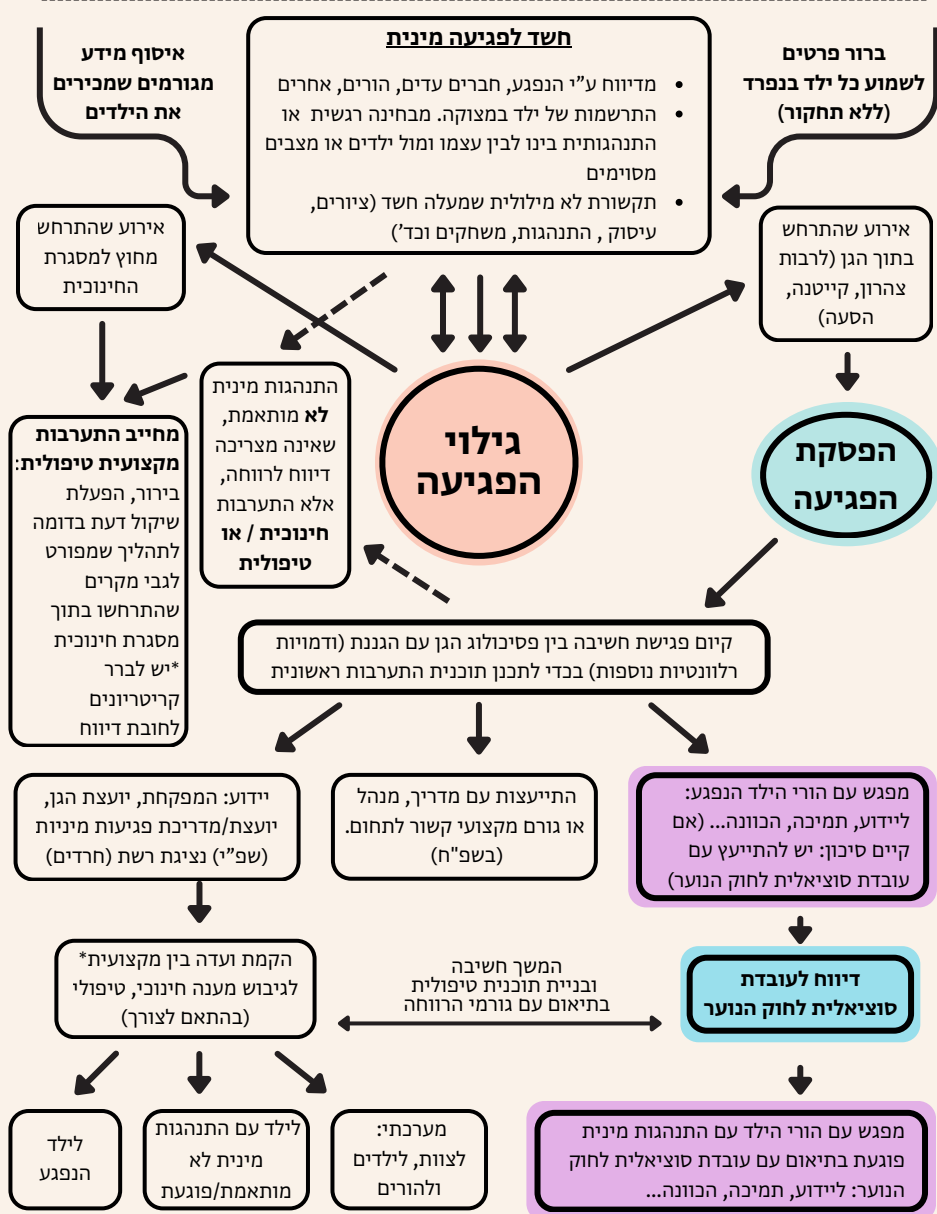

מתווה לפסיכולוג החינוכי בהתמודדות עם אירוע של התנהגות מינית לא מותאמת/פוגעת בין תלמיד לתלמיד

תפקיד הפסיכולוג הוא לעזור בהכוונת המערכת בכדי שהתהליכים האלו יתבצעו.

מתווה לפסיכולוג החינוכי של הגן עם אירוע של התנהגות מינית לא מותאמת בין ילדים

תפקיד הפסיכולוג הוא לעזור בהכוונת המערכת בכדי שהתהליכים האלו יתבצעו.

5 סיכום המתווה

יש להתייחס למקרה של **פגיעה מינית כאירוע הדורש עצירה לחשיבה והתערבות מהירה** ולעתים כחירום. התייחסות זו מעבירה מסר ברור למערכת שיש צורך בעצירה. זמן העצירה מיועד להתייחסות לרגשות שעולים, לבירור פרטים ולחשיבה ותכנון ההתערבות.

תהליך זה ימנע התערבויות מהירות מדי ללא שיקול דעת רציני לגבי השלכות אפשריות. דף זה נכתב בכדי לתת הכוונה כללית, **ואינו מחליף** את הצורך בהתייעצות, שיתוף, חשיבה והפעלת שיקולי דעת בכל מקרה של פגיעה מינית. מומלץ שפסיכולוג בי"ס יפנה מיד למדריך, מנהל צוות או מומחים בתחום של פגיעות מיניות להתייעצות.

גילוי הפגיעה:

בירור פרטים מהגורם המפנה (מורה, הורה, ילד...):

- פרטים אודות המסגרת החינוכית
- המעורבים (באופן ישיר או עקיף)
- מקום האירוע
- האם האירוע הוא חד פעמי או מתמשך
- כל מידע נוסף אודות האירוע (מידע ורקע על הילדים הנפגעים והחשודים כ"פוגעים", המעגלים המעורבים באירוע - ילדים עדים, מורים אחרים שידועים וכד').

בירור לגבי צורך לדווח לעובדת סוציאלית לחוק הנוער:

מומלץ להסתכל בחוזר מנכ"ל מאוקטובר 1999, ולשקול אפשרויות ליישום תוכנית מוגנות לילד עם התנהגות מינית לא מותאמת או פוגעת (Safety Plan).

קיימת חובת דיווח על פגיעה מינית בקטינים במסגרת החינוכית. מסגרת חינוכית תיחשב כל פעילות מוסדית או בית ספרית הנערכת בתוך מבנה בית הספר או מחוצה לו (טיול, ביקור במופע וכד'): "אם יש יסוד סביר לחשוב כי נעברה בקטין... עבירת מין... חובה על מנהל, או איש צוות במקום, לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובדת סוציאלית לחוק הנוער או למשטרה" (חוזר מנכ"ל אוקטובר 1999).

חובת הדיווח על פי חוק גוברת על חובת החיסיון המקצועי של אנשי מקצוע המחויבים בחיסיון כזה. הדיווח חיוני לשם הפסקת הפגיעה וההגנה על קורבנות פוטנציאליים, והוא משמש שלב ראשון בתהליך שיקומי של הילד עם התנהגות מינית פוגעת.

הוועדה על פי הנחיות חוזר מנכ"ל בפגיעה בין ילדים:

נוכחים: מפקח, יועץ בכיר, מנהל אגף החינוך או נציגו, מדריך שפ"י, עובדת סוציאלית לחוק הנוער וצוות בית ספרי רלוונטי: מנהל, יועצת, פסיכולוגית ואנשי צוות שמעורבים סביב האירוע.

רכזת הוועדה היא היועצת הבכירה.

מטרות הוועדה:

- לשקול דרכי התערבות מתאימות עבור הנפגע, הילד עם התנהגות מינית פוגעת והוריהם, עבור הצוות החינוכי, התלמידים, ההורים וכד'.
- התערבות המערכתית והפרטנית תיבנה לפי שיקולי דעת מקצועיים וידע בנושא פגיעה מינית ובתיאום עם המערכת החינוכית הספציפית.
- אפשר ומומלץ להשתמש בוועדה על מנת לשקול ולתכנן התערבות מניעתית עתידית בהתאם לצרכי המערכת.
- יילקחו בחשבון אלמנטים תרבותיים, חברתיים שיותאמו לאוכלוסיית התלמידים שלומדים במסגרת החינוכית.

6 ביבליוגרפיה וסינמתוגרפיה

(רוב הקטעים קצרים, עד כ-12 דקות)

1. התפתחות מינית בגיל הרך ובבית הספר היסודי:

* ג'ונסון.ק. (1999) הבנת ההתנהגות המינית בגיל הילדות: מה טבעי ובריא? פרקים 3 ו-4 עמודים 77 - 43.

2. מיניות אצל ילדים ובני נוער:

a. סיפורים של מתבגרים בנושא אהבה

דלת נפתחת: אהבה ראשונה בגיל

ההתבגרות. מה זה אומר? מרגיש?

זוכרים? מתבגרים מתארים את החוויה.

מתוך פרויקט "אהבה ראשונה".

b. שיח על מיניות עם ילדים ובני נוער:

מתי לדבר עם ילדים על מין -

יעל שחר הדרכת הורים ואימון בני נוער.

c. שיח על מיניות בריאה עם ילדים:

מתי מתחילים ואיך עושים?

d. למה השיח על מין שונה בין בנים לבנות?

3. להטבא"ק

a. סליחה על השאלה ילדים | נוער גאה

b. סליחה על השאלה | טרנסג'נדרים

c. המכון הישראלי לחקר מגדר ולהט"ב

d. מתווה להט"ב משרד החינוך

e. המלצות לצוותי חינוך -
תלמידים טרנס בבתי ספר 2023
"מעברים" לקשת הטרנססית.

f. חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא איסור אפליה
מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית.

4. סכנות ברשת:

a. פגיעות מיניות ברשת-

"דפקו לי את החיים":

נערים יוצרים תמונות עירום מזויפות של תלמידות.

b. פגיעה מינית ברשת:

חוק הסרטונים

c. קטעים קצרים שכדאי לראות - אפשר להראות לנוער
"אנדו/UNDO"

5. פורנוגרפיה

a. **רן גבריאלי מדבר "בגובה העיניים"**
 על פורנוגרפיה, העיוות שלה והצד השני,
 של הנשים בפורנוגרפיה, במועדוני החשפנות ובזנות.

b. **כך ילדים נחשפים לפורנו ברשת חדשות ערוץ 2**

6. התערבות מערכתית סביב פגיעות מיניות - שיתוף פעולה רב-מקצועי הדדי:

Furniss, T (1991) The Multi-Professional Handbook of Child Sexual
 Abuse: Integrated Management, Therapy & Legal Intervention.
 Chp 5 pgs 80 - 113
 Chp 13 pgs 321 - 330

i. **משהו עם קצת אופטימיות גברים נגד אלימות מינית:**

מאגודת White Ribbon
 קישור לאסל"י גברים נגד אלימות מינית:
 "גברים - הסירו את המסכות!"

7. **חוזר מנכ"ל 3 לאוקטובר, 1999:**
 "התמודדות מערכת החינוך עם פגיעה מינית
 של תלמידים בתלמידים".

8. "פגיעה מינית בין תלמידים במערכת החינוך - עקרונות להתערבות הפסיכולוג החינוכי" שנכתב על ידי פסיכולוגים רכזי מחוז ביחידה למניעת התעללות מינית (שפ"י), ונמצא בשפ"י נט (2009).

9. "תדריך לאנשי מקצוע להתערבות בפגיעות מיניות בילדים עפ"י 'חובת דיווח'" שנכתב על ידי הוועדה למניעת אלימות בילדים ובנוער בירושלים, יו"ר הוועדה רות מטות- מנהלת היחידה לילד בסיכון באגף הרווחה בעיריית ירושלים.

10. חוזר מנכ"ל אפריל 2015
"אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות מוסדות חינוך עם אירועי אלימות וסיכון"
עמודים 85 - 96.

11. חוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך - 1960

הגדרה חוקית של עבירות מין:

- חוק העונשין, התשל"ז-1977 מגדיר כעבירות מין את המעשים האלה:
1. **"עברת אינוס:** בעילת אישה שלא בהסכמתה החופשית עקב שימוש בכוח, גרימת סבל גופני, הפעלת אמצעי לחץ אחרים או איום באחד מאלה. **בעילת קטינה מתחת לגיל 14 - גם אם הבעילה נעשתה בהסכמתה.** ... בעילה מוגדרת על פי החוק כ"החדרת איבר מאיברי הגוף או חפץ לאיברי המין של אישה".
 2. **בעילה אסורה בהסכמה:** בעילת קטינה בגיל 14-16 - בהסכמה. החוק פוטר מאחריות פלילית אדם המקיים יחסי מין עם קטינה בגיל זה, אם המעשה נעשה במסגרת יחסי רעות והפרשי הגיל ביניהם אינו עולה על שנתיים ואין ניצול לרעה של מעמד.
 3. **מעשה סדום:** מין אנאלי או אוראלי שנעשה בקטין או בקטינה שטרם מלאו להם 18 שנה, גם אם בהסכמה, לרבות החדרת חפץ לפי-הטבעת של אדם.
 4. **מעשה מגונה:** מעשה הנעשה לשם גירוי, סיפוק או ביזוי מיני, הנעשה בגופו של אדם, שאינו כולל התנהגויות שבהן לפי חוזר מנכ"ל נדרש לדווח על פי נוהל ולא על פי חוק. למשל:
 - a. **מעשה מגונה בפומבי:** חשיפת איברי המין לפני קטין או קטינה מתחת לגיל 16 או חשיפה בפומבי של איברי מין לפני קטינים מעל לגיל 16 נגד רצונם. עברה זו מוגדרת בחוק עונשין, בפרק על עברות מין.
 - b. **התנהגות של סחיטה באיומים:** כאשר המעשה שהקטין נדרש לעשותו הוא בעל אופי מיני. עברה זו מוגדרת בחוק למניעת הטרדה מינית (1998).

מתווה לשאלה הישירה בהנחיית הפסיכולוג החינוכי: הנחיות לאיש צוות לשיחה עם ילד כשיש חשד לפגיעה מינית

פסיכולוג בית הספר ימליץ לאיש הצוות שנמצא בקשר עם התלמיד, על שיחת הכנה סביב חשד או חשיפה של התלמיד. בהנחייה זו הפסיכולוג יעזור לאיש הצוות בהכנה הרגשית לקראת האפשרות שהתלמיד יחשוף תכנים קשים, למשל - שלא יגלה סימני בהלה - במידה ועולים תיאורים לא פשוטים להכלה.

הנחיות כלליות:

לשמור על עמדה ניטרלית, לא שיפוטית ומכבדת.
להימנע משימוש במילים שיכולות להבהיל או להישמע ביקורתיות כמו: "התעללות מינית", "גילוי עריות", "קורבן".
להימנע מהסבר או הקדמות מסורבלות שיכולות להיתפס בעיני הילד כקושי שלנו לשמוע.

לשאול את השאלה הישירה כחלק משאלות אחרות.
לשאול באופנים שונים, לא להסתפק בשאלה אחת.

חשוב שהשאלה תהיה ישירה:

שאלה ישירה צריכה להיות פתוחה ותמיד ללא ציון שמו של מישהו אחר.

סדר מומלץ של שלוש שאלות בסיסיות:

1. האם מישהו פגע בך?

לחכות לתגובת הילד או המתבגר. הילדים בדרך כלל יתייחסו לפגיעה מסוגים שונים (אח שלי הרביץ לי, חבר שלי רב איתי...)

2. האם מישהו נגע בך בדרך שגרמה לך להרגיש בלבול או חוסר נוחות?

3. האם משהו נגע באיברים הפרטיים שלך? [מתאים לגילאי בי"ס יסודי]

4. האם משהו נגע באיברים הפרטיים שלך בניגוד לרצונך?

[מתאים יותר למתבגרים].

דוגמאות של שאלות רלוונטיות למקרה:

- האם מישהו אמר לך לגעת באיברים הפרטיים שלו? [גילאי בי"ס יסודי]
 - האם מישהו הראה לך תמונות או סרטים פורנוגרפיים/לא צנועים?
- [בי"ס יסודי גילאי א'-ג']

כאשר ילד מספר על פגיעה בו:

- לחזור על דברי הילד ולומר " אמרת ש....ספר לי עוד..."
- לשאול אם היו עוד מקרים כאלה.

***חשוב**

- להישאר ברמה כללית
- להימנע מאיסוף יתר של פרטים על מנת:
 - למנוע מהילד חווית חקירה.
 - למנוע החייאה מחדש של האירוע בעקבות שאלותינו.
 - להשאיר את הילד בתחושה שהוא שולט במה ובכמה שהוא רוצה לשתף.

דרכי תגובה מומלצות בעקבות השיח עם הילד

חשוב שתגובת השואל תכלול:

- תיקוף רגשות
- הכרה בפגיעה ובהשפעותיה:

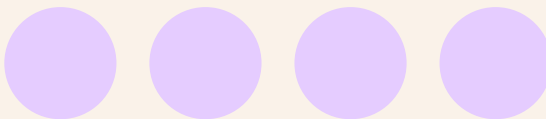
"מה שאת/ה מתאר/ת זה באמת פוגע ויכול לגרום ל.....פחד, בלבול, בושה, קשיי-שינה, עצב, כעס..."
- נרמול תגובות:

"כל מי שנפגע יש לו תגובות דומות למה שאתה מתאר"
- תמיכה מכבדת:

"אני מאוד מעריך/כה את זה שבחרת לספר לי"
- נקיטת עמדה:

"אסור שדברים כאלה יקרו לילדים, לכן אני מעריך/כה את זה שסיפרת. זה יעזור גם לילדים אחרים."
- התייחסות להמשך טיפול באירוע:

עבשיו ננסה לדאוג/לטפל שזה לא ימשיך לקרות לך.

every **child** matters

